JIŘÍ FRANĚK

S ADÁMKEM NEJEN O DATALOGU

NEVYTÝKEJTE MI PROSÍM NEZDVOŘILOST, je to spíš cosi jako projev uznání, že jsem v titulku použil jen příjmení. Adámků je mnoho, Petry Adámky znám hned dva a shodou okolností oba mají právo psát si před jménem ing. Ale když se mezi počítačovými fandy v tuzemsku, a zvláště mezi spectristy řekne Adámek, nemůže dojít k omylu.

Znám se s ním právě tak dlouho jako s jeho Datalogem. Přesněji řečeno, asi o dva dny méně. Když totiž známá svazarmovská "šestset-dvojka" připravovala k prodeji své první tři programy, dostal jsem je k laickému hodnocení a k jakési recenzi, která tehdy vyšla v Mladé frontě. Z těch tří programů byl jeden pouhou úpravou tehdy populárních Gens a Mons, takže vlastně nic moc. Druhý, to byla dosti problematická první verze Mikrobáze-Pascalu. A ten třetí, ten byl nejhorší, ten se prostě hroutil. Jmenoval se Datalog.

A tak jsem po telefonickém dohadování se zástupcem "šestset-dvojky", který mi programy zapůjčil, dostal číslo na autora a domluvil se přímo s ním. Hned na druhý den jsem měl Datalog, který se nejen nehroutil (jak se ukázalo, chyba vznikla při kopírování), ale naopak dokazoval své nesporné kvality. Zatímco tehdy populárním Masterfile jsem se s pomocí manuálu prokousával několik dní, teď jsem měl před sebou databázový program, který umí víc než Masterfile, a přitom je pro uživatele tak snadno pochopitelný, že se dá zvládnout i bez manuálu. Jiný z populárních mužů našeho počítačového mikrosvěta, MUDr. Jiří Kofránek, CSc., mi o Datalogu řekl, že kdyby ho ve správnou dobu uvedla na trh nějaká firma v počítačově vyspělejší zemi, jeho autor by asi nevěděl, co si počít s tím obrovským balíkem peněz, který by dostal.

Takže začněme zrovna tím, lidé se přece tak rádi zajímají o to, kdo co dostal. "Věděl jste si rady s tím balíkem peněz, co jste dostal za Datalog?"

"To rozhodně ano, i když jsem dostal vlastně zaplaceno dvakrát: za program a za manuál. Ale co jsem jaksi nepochopil: za program, na kterém jsem se dřel pár měsíců, jsem dostal přesně dvakrát tolik co za manuál, který jsem hravě napsal za pár hodin."

Sedím sice u Adámků v obýváku, ale protože paní Adámková není přítomna, mohu si dovolit otázku, kterou bych v její přítomnosti nepřipustil ani na mysl, natož pak na jazyk: "Slyšel jsem cosi o nějakém rodinném maléru v souvislosti s Datalogem. Prozradíte mi, jak to bylo?"

"Prostě nebyly vánoce, doslova na Štědrý večer jsem seděl u počítače a ladil. Ta zakázka měla šibeniční termín a odevzdávala se ke konci roku. A znáte to, co práce dá větší program v assembleru..."

Neznám. Nejsem totiž profesionál a v assembleru jsem si nikdy netroufl na víc než na pár desítek řádek. Co to je, odlaďovat velký program v tom toporném strojovém jazyce, který člověka nutí zvládat vysokou abstrakci programové struktury prostřednictvím primitivního postrkování velice konkrétních bajtů odněkud někam, který nezná dobrodiní chybových hlášení při běhu programu, nezná datové struktury a nezná vlastně vůbec nic z toho, co programátorskou dřinu alespoň trochu zlidšťuje, to si vůbec nedovedu představit.

Inženýr Adámek to zná velmi důvěrně. Po Praze se vypráví legenda o tom, jak si kdysi pořídil ZX 81, a přestože vlastně ještě neznal assembler firmy Zilog, dokázal si během asi půl roku "přečíst" šestnáct kilobajtů ROM. Protože samozřejmě neměl k dispozici nic jiného, než basic, napsal si v něm disassembler. Před časem jsem se ho ptal, co je na tom pravdy. Potvrdil mi to.

Původně se zajímal o hardware, ale většinu svého života věnoval programování, a to hned "na dvou frontách". Pracuje jako programátor v Ústavu fyziologických regulací ČSAV a kromě toho pracuje většinou bez nároku na odměnu (jedinou výjimkou byl právě Datalog) pro desetitisíce tuzemských spectristů. Také jsem do té veliké rodiny patřil a nepoznal jsem snad nikoho, kdo by neměl na svých kazetách něco od Adámka. I když často nevěděl, k čemu to je...

"První byla čeština do Taswordu. (Pro nezasvěcené, Tasword je známý textový editor, hojně používaný na spectru. Pozn. J.F.) Na jedno písmenko tam už nebylo místo a já jsem dospěl k názoru, že nejméně frekventované je buď, ť nebo ň. Vy jste mi kdysi říkal, že používanější je ť, že ho při psaní častěji potřebujete, ale já jsem si tehdy vzal knížku, nějakou detektivku, a prostě jsem si spočítal, čeho tam je víc.

Potom jsem napsal editor k assembleru firmy Hisoft a pak přišly úpravy pascalu téže firmy. Už si ani nevzpomenu, kolik to bylo verzí, ale

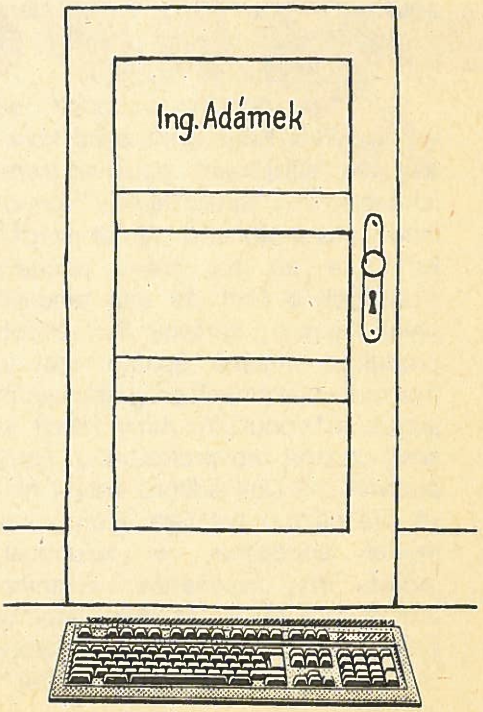

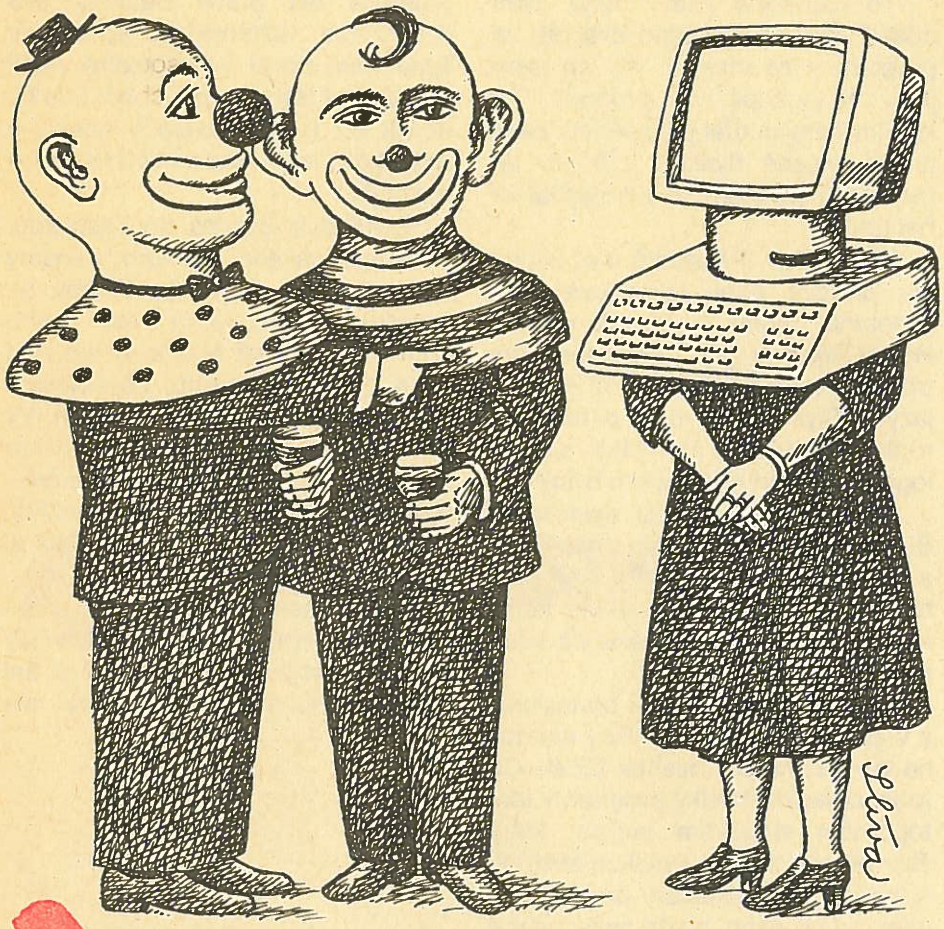

všechny jsou rozšířené. První reálně použitelná byla HP II3, končil jsem u verze HP 424, tu jsem předělal i na disk. Tam už funguje všechno."

Opět si dovolím vstoupit se vzpomínkou. Když jsem začal koketovat se "strojákem", používal jsem, jak tehdy bylo samozřejmostí, populární Gens a Mons. O pár let později jsem se už na jiném počítači přesvědčil o tom, že můj tehdejší první dojem byl správný: firma Hisoft produkuje strašně špatné editory, pracovat v jakémkoli programovacím jazyce s produktem firmy Hisoft je snad únosné pro profesionála, který podivné ovládání editoru nosí v hlavě, ale ne pro amatéra, který musí myslet současně na záludnosti jazyka, na zapletence vlastního programu a navrch ještě na vrtochy editoru. Zato ing. Adámek editory umí! Když mi kdysi vysvětloval těch několik málo jednoduchých, ale chytrých funkcí svého editoru, letmo se zmínil o tom, že se v něm dá blok textu okopírovat nejen na jiné místo, ale i sám do sebe. Tehdy jsem z toho neměl rozum, protože jsem se assembler teprve učil. Teprve dodatečně jsem pochopil, že tahle maličkost není na počítači s malou pamětí a bez disku žádnou maličkostí, že to je pěkný žonglérský kousek.

Ale pojďme dál.

"Po pascalu přišlo céčko. S tím mě firma Hisoft zklamala, protože ta první verze skoro nebyla schopna provozu. Byla tam strašná spousta chyb. Když si uvědomíte, že to bylo určeno lidem, kteří se na tom to céčko učili, je to hrozná představa. Pro céčko je typické, že se v něm dá napsat cokoli, ale vždycky na vlastní odpovědnost programátora. A každý začátečník se trochu učí metodou zkoušek a omylů. Ale pak se nesmí dopouštět omylů sám překladač! Se špatným céčkem se céčku prostě učit nedá.

Tak to jsem zevrubně přepsal celé, byly tam chyby na nízké úrovni a byly tam chyby i v knihovně, ale dodneška i v mé verzi zbyla jedna vada pocházející od Hisoftů.

A pak... Potom už přišel Datalog. To bylo v roce 1986. Bylo to několik měsíců intenzívní práce a stavěl jsem to na zelené louce. Nikdy jsem žádný databázový program nepsal, ale jako uživatel databází jsem měl alespoň představu o tom, jak se to dělat nemá. A chtěl jsem tak trochu dokázat, že i na spectru se dá udělat program na úrovni."

Pokud je mi známo, jediná zásadní výhrada vůči Datalogu se týkala rychlosti, respektive pomalosti řazení. Argument zní takto: Masterfile řadí okamžitě, zatímco Datalogu to u většího datového souboru trvá i celé dlouhé minuty.

Vtip je v tom, že Masterfile neřadí vůbec. Jednotlivé záznamy jsou v ní seřazeny napevno, jak byly zapsány, a pořadí podle různých kritérií je (skrytou) součástí záznamu. Při požadavku na řazení tedy Masterfile vlastně jen ukáže, jak má záznamy očíslované. Datalog si tuhle berličku dovolit nemůže, protože na rozdíl od Masterfile umí spojovat a rozdělovat datové soubory, takže nesmí nic zavést napevno, a vzhledem ke snaze o maximální úsporu paměti využívá při řazení vlastně jediný volný bajt (!).

Komu to vážně vadí, měl by se asi obrátit nikoli na autora, nýbrž na dodavatele Datalogu s otázkou, kdy bude hotova nová verze. Každý program totiž po několika měsících "záběhu" ukáže své skryté slabiny a vynutí si novou verzi. I slovutné firmy zvučných jmen to samozřejmě dělají, a dokonce jednotlivým zákazníkům také vyměňují programy s chybami za opravené.

Než se budete ptát, kdy ta nová verze bude v prodeji, měli byste vědět, že je hotová přibližně od

S ADÁMKEM NEJEN O DATALOGU

poloviny roku 1987. Ve všech funkcích je rychlejší než původní, řazení je vyřešeno originálním algoritmem firmy Adámek a je skutečně rychlé, je vybavena novou funkcí: vyhledání řetězce znaků. A protože v řadě požadavků, které autorovi došly v dopisech (a z nichž mnohé byly tak náročné, že po jejich splnění by v počítači vedle programu nezbylo místo pro data), byl také požadavek na azbuku, má i tu. Chtěl bych vás však také poprosit, abyste tu novou verzi po autorovi nežádali. Je to profesionál a profesionál má právo dostat řádný honorář. Jestliže zadarmo upravil Tasword a zadarmo upravil Hisoft Pascal, Hisoft Assembler a Hisoft C, rozhodl se k tomu sám a sám je pustil do světa našeho národa softwarových zlodějů. Datalog napsal na zakázku, a přestože u nás zákon ještě nezaručuje a ani nijak nechrání autorská práva programátorů, představuje každá jeho černá kopie zločin. Možná právě ta skutečnost, že Datalog není chráněn proti kopírování a že se dá zvládnout prakticky bez manuálu, vede "šestsetdvojku" k nezájmu o novou verzi.

"Když má v Československu jeden člověk program, tak ho mají všichni. Nadělal jsem si spoustu zlé krve, když jsem nechtěl někomu Datalog dát. Nikdo nechtěl pochopit, že když jsem od někoho dostal zaplaceno za práci, nemám právo okrádat ho o zisk.

Ale přiznám se vám, že jsem tu druhou verzi dvěma uživatelům dal. V obou případech jsou to podniky, existuje totiž asi tak deset skalních uživatelů Datalogu, kteří s ním pracují profesionálně v rámci podniku. Když mi rok meziměstsky volali, jestli se to jednání nějak hnulo, bylo mi to trapné a dal jsem jim ho."

Docela nakonec jsem se zeptal, jaké má Datalog (ten původní) chyby. Autor totiž obvykle nejlépe ví, kde jsou slabiny dílka. Někteří autoři o nich obezřetně mlčí, někteří je netají.

"Je zajímavé, že jediný člověk přišel na chybu, která tam vznikla překlepem, posunem adresy. Když se žádá výběr podle číselné hodnoty, může se stát, že při příštím požadavku na řazení to řazení nikdy neskončí. A potom je tam estetická závada v programu pro tiskárnu – já ji totiž sám nemám – po dvaadvaceti řádcích se objeví volné řádky.

Ale to, co jste mi tehdy vyčítal, že česká písmena nejsou jako na psacím stroji, to není chyba. Tehdy jsem o tom přemýšlel a vyčítal jsem si to, když jste tvrdil, že kritériem má být profesionál, a tím je písařka, ale to je asi spíš váš náhled, protože píšete na stroji. Většina uživatelů to však ani neumí, a když, tak ne všemi deseti. A co se týče ukecanosti manuálu, to jste taky neměl tak docela pravdu. Mohu vám ukázat dopisy, které svědčí o tom, že asi měl být ještě ukecanější a ještě podrobnější. Nejvíc dotazů je přirozeně k připojení tiskárny. Nejlepší by asi bylo, kdyby tam byly návody k připojení všech možných tiskáren, které připadají v úvahu, včetně vysloužilých dálnopisů. Jenomže to dělá ta naše specifika."

Před rozloučením jsme ještě chvíli mlčeli o té naší specifice a potom jsem vyšel z ošklivého činžáku, kde tento špičkový profesionál, kterého by si jinde pozlatili, bydlí, do páteční noci. Protože kromě zaměstnání dělá taky cosi "jen tak" pro lidi a protože stále, třeba i po telefonu, působí v roli poradce všech bezradných, kteří si nemohou prostě koupit knížku nebo si nemohou prostě koupit disketu s programem, neměl jindy než v pátek večer na rozhovor čas.

Tak jsem tou páteční nocí kráčel k jednomu z posledních vlaků metra a přemýšlel jsem o tom, kolik znám v počítačovém světě snobů, co se dovedou krásně naparovat, a jak se od nich liší takový Adámek, který vzal vážně moje někdejší výhrady a taky o nich vážně přemýšlel, přestože mi mohl říct, že o programování vím houbeles. A měl by pravdu, ve srovnání s ním určitě.

Takový nenápadný čtyřicátník, není už úplně nejhubenější ani nejvlasatější, na ulici si ho nevšimnete. Ale pokud máte doma spectrum, asi o něm cosi víte.